

Distribució sintàctica de *parer*, *aparer* i *apparer* en català antic (segles XIII-XVII)

Joan-Rafael Ramos
Universitat de València

1. Introducció¹

Una aproximació als textos antics del català ens permet observar la vitalitat dels verbs *parer*, *aparer* i *apparer*. L'origen etimològic d'aquestes tres formes té la base en la forma del llatí clàssic PARERE, que genera ja en llatí una variant formal APPARERE. Des d'un punt de vista semàntic, l'evolució d'aquest verb en llatí tardà i en català medieval ha estat estudiada de manera reeixida per Antolí (2012), que descriu, seguint el mètode cognitivista, els passos que han portat el verb PARERE i el derivat APPARERE des d'un significat esdevenimental 'arribar a mostrar-se a la vista', i sintàcticament predicatiu i intransitiu (1a), a un valor d'evidencialitat indirecta inferida, 'ésser en aparença', propi sobretot dels usos impersonals (1b) i copulatiu (1c).

- (1) a. féu semblant que acostàs escalles, et nuyl hom no y *parech* (*Crònica de Muntaner*, 119vb, 13, s. XIVb)²
b. Si la cosa él no devia e scientment la paga, *par* que u aja volgut donar (*Costums de Tortosa*, 185, 12, s. XIIIb)
c. E especialment li plàcia consellar si aquesta via li *par* bona (*Documents de la Cancelleria d'Alfons III*, doc. 27, 31, s. XIVa)

Aquest autor aborda l'evolució semàntica a partir de la teoria de l'evidencialitat, de manera que considera que aquests verbs actuen com a marcadors evidencials, és a dir, com a elements lingüístics que indiquen com és la font de la informació. En el cas de (1b-c), es manifesten com una estratègia pragmàtica per a atenuar la responsabilitat de ser la font de la informació.³ Es tracta del que, des d'altres perspectives metodològiques, es coneix com a modalització, i en el cas dels verbs, com a predicats de sentit modal (Calsamiglia & Tusón 1999, § 6.4.2). Per la nostra part, més centrats en els aspectes sintàctics que es deriven d'aquesta evolució semàntica, no entrarem en el debat de si és preferible tractar aquesta nova accepció d'aquests verbs com a evidencials o com a modals, encara que, per tradició, continuarem parlant de sentit modal (cf. Ramos 2002; Morimoto & Pavón 2006).⁴

El fet que el català antic ja tinga plenament consolidat aquest sentit, tal com ja ha posat de manifest Antolí (2012), ens duu a abordar el tema no tant des del vessant semàntic com des del sintàctic. En primer lloc, ens plantejem si les formes verbals *parer*, *aparer* i *apparer*, documentades extensament en la llengua antiga, tenen la mateixa distribució sintàctica, la qual cosa significaria que, tot i la variació formal, serien sinònimes. En aquest sentit, Coromines (1995, s.v. *parer*, 285b19-24) indica que "el valor d'aquest [*aparer*] i el de *parer* no és ben igual, però la diferència mai no és gran (de caràcter no tant realment semàntic, com dependent de l'aspecte verbal), i sovint arriben a una vertadera identitat"; per la seua banda, Antolí (2012: 42) exemplifica el

¹ Aquest treball s'emmarca dins del projecte d'investigació *Gramàtica del català modern (1601-1833)* finançat pel Ministeri d'Economia i Competitivitat (MINECO: ref. FFI2012-37103).

² Les referències dels exemples contenen: el títol de l'obra, la pàgina de l'edició utilitzada (o foli o carta) i la línia. En vista de la quantitat, la diversitat i l'extensió cronològica dels textos que farem servir, hem considerat oportú explicitar a continuació la localització cronològica, això és, el segle: quan apareix *a* o *b* al costat indica respectivament primera meitat o segona meitat del segle.

³ Per a una aproximació al concepte d'evidencialitat, vegeu també Wachtmeister (2005) i les referències que hi apareixen.

⁴ Antolí (2012) considera el sentit modal, això és, l'atenuació de l'asseveració, com a derivat del caràcter d'evidencialitat indirecta d'aquestes verbs.

seu estudi sense distingir les formes, encara que, recollint les paraules de Coromines, matisa: “som conscients que la identitat semàntica entre tots dos verbs no és absoluta”. Al nostre entendre, la cautela d'aquests autors es deu a la falta d'una investigació sistemàtica dels usos sintàctics de les diferents formes.

En segon lloc, l'al·lusió per part dels investigadors a aquests verbs sol quedar limitada a les formes *parer* i *aparar*, i no se sol donar entitat a *apparer*. L'extensió que assoleix aquesta variant en la llengua antiga bé mereix també un estudi individualitzat que determine si realment es tracta d'una variant ortogràfica d'*aparar* o d'una alternativa lèxica.

En tercer lloc, si és que finalment comparteixen les mateixes estructures sintàctiques, caldrà veure en quin percentatge ho fan, ja que en català actual hi ha un fet evident: la forma associada al sentit esdevenimental manté el prefix *a-* (*aparar* > *aparéixer*) i la relacionada amb el sentit modal no (*parer* > *paréixer*). Per tant, la qüestió que caldrà resoldre és si la documentació antiga ja deixa entreveure aquesta tendència a diferenciar el significat per mitjà d'una distinció formal.

Per a dur a terme la investigació que ens proposem, estudiem de manera sistemàtica tots els textos que s'apleguen en el corpus CICA (*Corpus Informatitzat del Català Antic*) des del segle XIII fins a la primera meitat del segle XVII. Aquest corpus, en la data de consulta, disposava d'un total de 7.691.816 d'ocurrències en català, i recull textos de procedència geogràfica diferent i pertanyents a distints gèneres discursius.⁵

2. Usos sintàctics

En primer lloc, realitzarem una descripció de les possibilitats sintàctiques de cada una de les formes verbals (§ 2), i deixarem per a un apartat posterior (§ 3) la freqüència d'ús que tenen. En aquest sentit, convé remarcar que la cronologia dels exemples seleccionats en l'apartat 2, no s'ha d'entendre com la datació d'una construcció determinada, sinó com una mera mostra de l'existència en la llengua antiga d'aquesta construcció. La cronologia dels diferents usos verbals s'abordarà en l'apartat 3.

Per afavorir l'exposició i el contrast, agrupem els usos sintàctics en quatre seccions: les construccions locatives i les presentacionals, les construccions impersonals, les construccions atributives i altres usos sintàctics. En cada un d'aquests apartats, intentem ser escrupolosos en la selecció i ordenació dels usos perquè es puguin veure els paral·lelismes i les possibles diferències.

2.1. Les construccions locatives i les presentacionals

Les construccions locatives i les presentacionals formen part de les estructures tradicionalment conegudes com a usos intransitius. Tant les unes com les altres tenen un referent locatiu, però informativament són diferents: mentre que en les locatives el subjecte es manifesta com una entitat coneguda i, en general, apareix en posició preverbal, en les presentacionals, el subjecte aporta una informació nova i sol ocupar una posició postverbal. Des d'un punt de vista semàntic, en les dues construccions el significat del verb parteix del sentit bàsic de ‘mostrar-se a la vista, aparéixer’, encara

⁵ El buidatge dels verbs estudiats s'ha dut a terme en el període de juny i juliol de 2013. Les característiques del corpus es poden consultar a <<http://cica.cat>>. D'altra banda, per bé que aquest corpus també conté uns quants textos posteriors al període que analitzem (de la segona meitat del segle XVII i de la primera del XVIII), com que el volum d'obres incorporades encara no és suficientment representatiu, no s'ha considerat metodològicament adequat tenir-los en compte.

que, segons les característiques sintàctiques de la construcció, aquest sentit pot derivar en accepcions més metafòriques o iniciar una primera fase de dessemantització.⁶

2.1.1. Amb *parer*

En les construccions locatives, el verb *parer* pot aparèixer en contextos sintàctics com els següents:

- (2) a. Aquesta illa sta a migjorn, que la Tremontana no y *par* (*Viatges de Marco Polo*, 166, 12, s. XIVb)
 b. y pensant que com amaguada era la dolor axí estigués amaguada la malaltia, la qual no *parech* a la primaria (*Corbatxo*, 74, 9, s. XIVb)
 c. e de revés donà-li un colp sobre la oreilla e, tant com ne pres, tant li-n féu caure sobre lo muscle, quasi lo cervell li *paria* (*Tirant lo Blanch*, 266, 33, s. XVb)
 d. Y que fonch cosa milagrosa, que la encontrà la armada inglesa, la que havia anat a Càdiz, y que-s mogué tan gran tempestat que la desbaratà tota, que no *paregué* (*Dietari de Porcar*, fol. 474v, 11, s. XVIIa)

Notem que a (2a) se situa el subjecte de l'oració en un espai, a (2b) en un període temporal, a (2c) el referent és un datiu i a (2d) el verb apareix sense el locatiu per el·lipsi.

Quant a les construccions presentacionals, adquireix importància l'entitat presentada, que pot tenir la forma d'un sintagma nominal (3a) o d'una oració subordinada (3b-d). En aquest segon cas, convé remarcar, com ara a (3d), la possibilitat que la construcció assolisca un sentit resultatiu ('resultar, ésser manifest, constatar'). Tot amb tot, les construccions presentacionals amb subjecte oracional no solen ser gaire habituals amb *parer* (cf. § 4).

- (3) a. Y aquest dia, de matí, *paregué* a la plaça de la Seu un pasquí que dia que don Francisco Castellví havia vengut per a vendre sa pàtria (*Dietari de Porcar*, fol. 472v, 23, s. XVIIa)
 b. E fassam-ho en tal guisa que tots temps nos dupten; que en Espanya *parrà* tots temps ço que vós e vostres ansessors hi han fet, e és mester que assí parega (*Crònica de Desclot*, III.92, 18, s. XIIIb)
 c. Donchs, senyors, vaje-us lo cor ab qui us havets a combatre. Ara *parrà* què farets (*Crònica de Muntaner*, fol. 47rb, 8, s. XIVb)
 d. E si la persona té gens de enuig, prestament se coneix en la vista, segons lo cor stà. E si lo cor dorm, los altres membres no-s mouen ni tenen gens de sentiment. Per què, bé *par* clarament que lo cor és senyor de tots los altres membres (*Tirant lo Blanch*, 776, 15, s. XVb)

El verb *parer* també pot manifestar-se en construccions en què la localització esdevé secundària gràcies a la presència d'un altre element. Ens referim als casos de predicació secundària de caràcter no verbal, com ara a (4a), *en camisa*, i a (4b), *parats per los carrers*:

- (4) a. A tot liurar, almanguenat, del leonat, trau invenció lo vil capó, gentil divisa, com en camisa no *paregué* (*Breu descripció dels mestres*, poesia 1, 109, s. XVIb)
 b. fonch gran inconsideració y gran advertiment dexar los cavallers que-ls seus coches, y carroces, *pareguessen* parats per los carrers al funest spectacle, que cert *paregué* ésser gent indòmita, bàrbara y de poca consideració (*Dietari de Porcar*, fol. 501v, 35, s. XVIIa)

2.1.2. Amb *aparer*

⁶ Per a una proposta de classificació dels valors d'aquests verbs des d'una perspectiva cognitivista, vegeu Antolí (2012: § 4).

El verb *aparer* comparteix amb *parer* construccions locatives sintàcticament similars a les il·lustrades a (2), tal com il·lustra (5):

- (5) a. Los quals manifestament mostren ésser enganats, segons *apar* en una novel·la (*Decameró 1a part*, 321, 16, s. XVa)
 b. Aquela estela que fon tramesa de nostro Senyor no *era aparaguda* d'abans mas l'infant la cresà encontinent (*Les edats i l'epístola de Jesucrist*, fol. 229c, 12, s. XIVb)
 c. E sobra asò que us digem rasucitaren molt morts, e vengeren en Jerusalem, e *aparageren* a molts (*Les edats i l'epístola de Jesucrist*, fol. 269c, 10, s. XIVb)
 d. Dimecres, a 9 de dit, aparegué en lo Grau de València, en casa lo lloctinent de Justícia, un home que havia portat garrofes juntament ab un cosí seu, ab vint_y_sinch punyalades, mort. Y'l cosí may *aparegué* (*Dietari de Porcar*, fol. 540v, 23, s. XVIIa)

Però convé advertir que presenta molta més variació en la selecció de complements locatius que el verb *parer*. Així, en les localitzacions en què se cita documentació probatòria d'uns fets, habitual en textos com els llibres de corts, els processos judicials o els dietaris, és freqüent l'alternança de la preposició més prototípica, *en*, amb altres preposicions com *per* (6a) o *ab*, més llatinitzant (6b). D'altra banda, en textos jurídics, fonamentalment dels primers segles (s. XIII i XIV), el verb pot conservar el valor, també vigent en llatí, de 'comparéixer' (6c) (veg. també Antolí 2012, 53). Aquests usos de (6), no els hem documentat amb *parer*.

- (6) a. vós, justícia, per vostre oficii, deuríets pendre e recaptar lo dit P[ere] de Borya axí com aquell qui és mal[mir]jent de la mort del dit Garciol·la, segons que manifestament *apar* per les deposicions dels testimonis sobre la dita denunciació ree[b]juts (*Llibre de cort de justícia de Cocentina 1294-1295-2*, 922, 1, s. XIIIb)
 b. com *apar* ab una sentència arbitral proferida per lo noble Aymeric (*Il·lustracions dels comtats de Rosselló, Cerdanya i Conflent*, 170, 12, s. XVIb).
 c. Si alcun serà citat per tres vegades, e la quarta peremptòria, per juy dels ciutadans, que *aparega* o vénga a la cort per son plet a menar, e enantar e fer compliment de dret al demanador (*Costums de Tortosa*, 344, 12, s. XIIIb)

En els cas de les construccions presentacionals, *aparer* mostra una distribució sintàctica similar a l'observada amb *parer*, encara que els usos en què actua com a subjecte una subordinada (7b-d) són molt més abundants:

- (7) a. E quant *apar* corrosió e nafframent e departiment o dolor, ladonques deus posar lo such del cogombre (*Cànon d'Avicenna*, fol. 141r, 10, s. XIVb)
 b. una nit, aparent l'àngel viu que'l crastava, e *aparec*-li en la visió que tot moviment carnal li taylava dels membres de la generació (*Diàlegs de St. Gregori*, fol. 4v, 25, s. XIVa)
 c. y encara que en los darrés *apar* que resta per a vuy lo domini (*Los col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa*, 89, 1, s. XVIb)
 d. tot lo deute qui li era lexat li fo demanat, e per aver la paga ne fo en càrcera posat. Per les quals paraules, clarament *apar* que, si nós de cor no perdonam los peccatz a nostres proïsmes, no perdonarà Déus a nós los nostres (*Diàlegs de St. Gregori*, fol. 91v, 19, s. XIVa)

Finalment, també pot utilitzar-se sense l'explicitació d'un lloc, però amb una predicació no verbal, com il·lustrem a (8):

- (8) a. E après *aparech* a son mestre de lògica vestit de una capa de pergamí (*Recull d'exemples i miracles ordenat per alfabet*, 125, 6, s. XVa).
 b. e si-ns convé a parlar del partiment e de la differència que ha entre'l flechmon e la erissipila, diem que la ericipila *apar* més en rojor que no lo flechmon (*Cànon*

d'Avicenna, fol. 139v, 9, s. XIVb)

2.1.3. Amb *apparer*

La forma *apparer* presenta una gran varietat d'usos locatius, com s'esdevé amb *aparer* (9):

- (9) a. e per açò hé oppinió que aquell loch hon vós vos representats als sants de la glòria, sia il·luminat de luts, la qual *appar* en les steles que són en lo fermament (*Llibre de Meravelles I*, 153, 13, s. XIVb)
 b. ·I bon senyal del terme lausable són quant la digestió *appar* abans que·l terme véngua al dia cret lausable (*Cànon d'Avicenna*, fol. 90v, 3, s. XIVb).
 c. e la fa axí resplendent com ella *appar* a nós (*Llibre del Tresor*, 185, 17, s. XVa)
 d. La bestialitat *appar* en quant l'om segueix la inclinació de la carn (*Dotzè del Crestià la part, vol. I*, 114, 4, s. XVa)

També apareix sovint en els textos per introduir la font documental. En aquest cas, com passa amb *aparer*, sol alternar la preposició *en* amb *per* (10a) i amb *ab* (10b), però si la referència locativa és en llatí, sovint no hi apareix la preposició (10c). Així mateix, manté el sentit de 'comparéixer' en els textos medievals primerencs (10d).

- (10) a. Segons de la dita procura *appar* per carta reebuda per lo discret en Pere Torró, notari (*Dietaris de la Generalitat de Catalunya I*, 66b, 54, s. XVa)
 b. Segons *appar* ab instrume[n]t fet en poder del discret en Anthoni Canyelles (*Inventari de l'alberg de Bartomeu Albertí*, 339, 14, s. XVb)
 c. segons que *appar* Sapiencie ·XII·, e *appar* en altres lochs molts de la santa Escripura (*Dotzè del Crestià la part, vol. I*, 268, 18, s. XVa)
 d. e si negun procurador no *apparrà* qui per ell respona, meta aquell qui demane en possessió dels béns d'aquell qui serà absent (*Furs de València*, R. 96, F. 13, 5, s. XIVA)

Quant a les construccions presentacionals, també manifesta usos similars als verbs anteriors, especialment amb *aparer*:

- (11) a. En aquell regna de Jòrgia *appar* una gran meravella (*La flor de les històries d'orient*, 85, 10, s. XVa)
 b. E d'altra part, ab altra àpoca, *appar* ésser stat pagat al dit comte per mans del dit P. Regaçol ·XVI_milia_D· sous (*Epistolari de Ferran I d'Antequera*, carta 774, 13, s. XVa)
 c. encara que per carta pública *apparega* que·l dit Berenguer Gomar confessà que era encolpat (*Pergamins, processos i cartes reials 4*, doc. 154, 328, s. XIVA)
 d. e les coses damunt dites manam complir, tenir e observar sots les penes en la dita sentència contengudes. Per què *appar* manifestament que la dita sentència nostra fo e és justa e misericordiosa car, si nós ho volgéssem, lo dit Berenguer pogré ésser punit corporalment (*Pergamins, processos i cartes reials 4*, doc. 154, 265, s. XIVA)

Al costat d'aquestes construccions, també es poden documentar amb predicacions no verbals, com ara a (12):

- (12) a. E una nit ell dorment en lo dormidor, sent Nicholau *apparech*-li molt spaventable (*Recull d'exemples i miracles ordenat per alfabet*, 227, 9, s. XVa)
 b. Avarícia cavalcà sobre un dimoni qui *apparech* en spècie de onocentaurius (*Memorial del pecador remut*, 216, 19, s. XVa)

2.2. Les construccions impersonals

En aquest apartat, ens ocupem de les estructures sintàctiques que presenten un subjecte de caràcter oracional en posició postverbal, d'ací que alguns autors

preferisquen parlar de pseudoimpersonals.⁷ Encara que formalment es mostren com les estructures presentacionals exemplificades a (3b-d), (7b-d) i (11b-d), en les quals el verb tendeix a perdre el sentit dinàmic i a adquirir una modalitat aspectual estàtica, pròpia dels verbs presentacionals o existencials, amb un sentit similar a ‘figurar, constatar-se, resultar, ésser manifest, esdevenir-se’; ara, però, no hi ha un referent locatiu i es posa de manifest un sentit modal (‘semblar, paréixer’) (cf. Antolí 2012, § 4.6). Es subjectivitza l’asseveració, de manera que el nou sentit que assoleix el verb es converteix en una estratègia pragmàtica per a atenuar-la, i l’autor deixa de ser directament responsable de la font de la informació. Convé advertir, però, que els contextos no sempre són clars a l’hora de distingir l’estructura presentacional i la que aporta el sentit modal. De fet, per raons metodològiques, hem separat aquells usos que ens han paregut ambigus (cf. més avall, § 4) i només exemplifiquem els usos clarament modals.

Un altre aspecte a tenir en compte és la possibilitat que el verb d’aquestes construccions vaja acompanyat per un subjecte lògic de caràcter datiu, el qual generalment afavoreix la interpretació modal. El fet que aquest supòsit pugui condicionar d’alguna manera la interpretació dels usos dels verbs analitzats ens ha fet optar per una descripció més detallada en què es diferencien els casos sense datiu dels casos amb datiu.

2.2.1. Sense datiu

a) Amb *parer*:

Podem distingir dos tipus de construccions: les que duen una oració subordinada amb verb finit (13) i les que porten una oració subordinada amb verb no finit (14). Pel que fa a les primeres, encara que és més habitual que apareguen introduïdes pel nexa *que* (13a), també és possible l’elisió d’aquest nexa (13b):

- (13) a. Car ladoncs pus él o sabia, no par errada, ans *par* que lo y vulla donar, e que lo aja donat (*Costums de Tortosa*, 95, 13, s. XIIIb)
 b. ab gran salari d’aquella *par* vullen fer entre sí ab los altres advocats propri plet (*Epistolari de la València Medieval I-4*, carta 33, 104, s. XIVb)
- (14) a. E fa-ho tot tan bé, que *par* tota sa vida mai haver fet alre (*Cartes triades dels Borja 2*, carta 13, 22, s. XVb)
 b. en tant que *parech* entre ells haver gran fraternitat (*Decameró Ia part*, 188, 8, s. XVa)

Tant les que duen oracions finites com les que porten oracions no finites poden representar l’oració subordinada per mitjà del pronom clíctic *ho*:

- (15) reten a freturar ço que fretura no-ls fa; e *par*-ho com de gran temps a ençà ho han tot lexat e lexen a perdicó (*Epistolari de la València Medieval I-4*, carta 13, 80, s. XIVb)

En aquesta classe de construccions impersonals, també és important apuntar el fenomen de la concordança. Sol ser general la concordança en plural del verb *parer* quan el subjecte de l’oració d’infinitiu va en plural, tant si apareix tematitzat en una posició prominent com si apareix implícit (16a), ja que es reinterpreta també com a subjecte gramatical de *parer*, encara que semànticament siga seleccionat pel verb de la subordinada no finita. Per contra, quan la subordinada està formada per un verb en

⁷ La percepció que fan una funció impersonal també la devien tenir clara els autors antics, ja que hem pogut trobar exemples en què aquesta impersonalitat es veu reforçada per la presència del clíctic *se*: *e forçat a pagar conplidament tot ço que-s aparegue que degue pagar a la dita questa (Liber Consiliorum*, fol. 93v, 25, s. XIVa); *Bé-s parexia ser sos pares tan honrrats com ser se pot ymaginar (Dietari de Porcar*, fol. 439v, 24, s. XVIIa).

forma finita, la solució general és sense concordança; amb tot, esporàdicament pot haver-hi concordança, tal com mostra l'exemple (16b):⁸

- (16) a. E gran tarda dels affers nostros, car no *parien* ésser ocorreguts tan prestament com seria necessari (*Epistolari de Ferran I d'Antequera*, carta 61, 10, s. XVa)
 b. Més stava admirat dels hulls, qui *parien* dues stel·les redones relluïnts com a pedres precioses, no pas girant-los vagorosament, mas refrenats per graciosos sguarts, *parien* que portassen ab sí ferma confiança (*Tirant lo Blanch*, 486, 21, s. XVb)

b) Amb *aparer*:

Aquest verb mostra usos sintàctics semblants, ja que tant pot aparéixer seleccionat amb subordinades de verb en forma finita, amb el nexxe *que* (17a) o sense (17b), com amb subordinades no finites (18). D'altra banda, també hi apareix el clíctic *ho* com a substitut pronominal (19):

- (17) a. Que peccat finit sia sens fin punit, cor gran crueltat *apar* que sia (*Diàlegs de St. Gregori*, fol. 85r, 7, s. XIVa)
 b. ·XX· hòmens *apar* ells s'í esforçaren, que no li pogueren fer mal (*Sermons de St. Vicent VI*, 189, 14, s. XVa)
 (18) Lo archabisbe de Toledo, en lo quart capítol de la sua Corònica porta que la primera ciutat que en Spanya se edificà fonc en los monts Pirineus y assò *apar* ésser més veritat (*Llibre de les grandeses de Tarragona*, 131, 6, s. XVIa)
 (19) e que no sien esclaus *apar*-ho per tant car a cascú aytal és legut de fer ço que li plau de sí matex e de ses coses (*Dotzè del Crestià la part, vol. I*, 335, 22, s. XVa)

Pel que fa a la concordança, com també hem vist més amunt, *aparer* manifesta en general una concordança amb el subjecte de la subordinada no finita (20a); però també hi ha algun cas escadusser de concordança amb el subjecte de la subordinada finita (20b):

- (20) a. Demont l'esquena dels alafants edificca tores tremolozes, que *aparexien* ésser grans muntanyes que-s moguessen (*Scipió e Aníbal*, 67, 16, s. XVa)
 b. Totavia, per llevar ocasió de scàndol, lo qual dits aguazils *aparexian* que procuraven, dits deputats, com a fidelíssims vassalls de vossa magestat, o dexaren de fer (*Corts generals de Montsó*, 627, 15, s. XVIb)

c) Amb *apparer*:

Pot ser seleccionat, com hem vist amb *parer* i amb *aparer*, tant amb subordinades finites, amb o sense nexxe (21), com amb subordinades no finites (22). Totes dues classes de subordinades presenten la possibilitat de pronominalitzar-se mitjançant el clíctic *ho* (23).

- (21) a. No *appar* –dix ell- que hages clara conexença de la intenció del savi que has al·legat (*Lo Somni*, 62, 4, s. XVa)
 b. per lo que los qui no reben antorxes, *appar* hajen tingut alguna occassió de quexar-se (*Corts generals de Montsó*, 183, 6, s. XVIb).
 (22) a. com lo dit mestre *apparega* de alguns dies ançà haver pres millorament (*Epistolari de Ferran I d'Antequera*, carta 279, 9, s. XVa)
 b. que no faran res, en tant, senyor, que *appar* en cascuns d'ells no tembre senyoria (*Epistolari de la València Medieval I-4*, carta 134, 189, s. XIVb)
 (23) Mas que lavors fos tal estudi de sciència *appar*-ho per tant car diu que llavors

⁸ La solució consolidada en la llengua actual és la concordança del verb si la subordinada és no finita i la manca de concordança si és finita (cf. Alsina 2002: § 20.2.3.2; i Bonet i Solà 1986: 96-98, 123-123. En castellà actual, en els registres formals, també es dona la mateixa solució (cf. RAE 2009: § 37.10x).

Enoch, fill de Jarret, [...] (*Dotzè del Crestià la part, vol. I, 32, 19, s. XVa*)

Tocant a la concordança, té el mateix comportament que les altres dues formes verbals: concorda generalment amb el subjecte de l'infinitiu (24a) i només esporàdicament amb el subjecte del verb finit de la subordinada (24b). Amb tot, del primer cas també n'hem trobat algun ús vacil·lant sense concordança (24c).⁹

- (24) a. Per los medis que fins açí *han aparegut* convenir al descàrrech de nostres consiències (*Corts generals de Montsó, 48, 11, s. XVIb*)
 b. Si algunes altres coses són o *apparran* que hagen obs declaració d'aquelles (*Epistolari de la València Medieval I-4, carta 12, 83, s. XIVb*)
 c. y apunctat demanar y respondre totes les coses que *apparrà* haver-se de tractar (*Corts generals de Montsó, 465, 24, s. XVIb*)

2.2.2. Amb datiu

a) Amb *parer*:

La presència del datiu no impedeix trobar-nos amb estructures paral·leles a les vistes en el subapartat anterior. Així, pot formar part de construccions impersonals amb una subordinada amb verb finit, tant amb el nexa *que*, que és la solució majoritària (25a), com sense aquest nexa (25b). Al costat d'aquests usos, també hem documentat la presència del nexa *si* quan la impersonal apareix dins d'un entorn interrogatiu (25c):

- (25) a. Él dix: *Par-me* que fembres van denant nós per pendre la corona (*Vides de Sants Rosselloneses, 170, 8, s. XIIIb*)
 b. Senyora Misericòrdia: l'orde que a mi *par* se déu tenir en aquesta anada és aquest (*Vita Christi de Villena, 246, 7, s. XVb*)
 c. *Par-vos* açò si ere bon effecte? (*Sermons de St. Vicent VI, 251, 28, s. XVa*)

Quan la subordinada és d'infinitiu, aquest pot presentar tant una forma composta (26a) com una forma simple (26b), i fins i tot pot anar introduït per la partícula nexal *de* (26c):¹⁰

- (26) a. a mi *par* aver-les conagudes per loables e delitables (*Decameró 1 part, 74, 7, s. XVa*)
 b. e tant més los *par* pus belles esser com més los *par* ser mirades (*Corbatxo, 81, 10, s. XIVb*)
 c. la qual cosa no *paregué* als diputats de fer, en especial lo demanar perdó (*Memòries de Perot de Vilanova, 77, 27, s. XVIb*)

La pronominalització de la subordinada admet una vegada més el clíctic *ho*:

- (27) Perquè yo no u meresch, puis a vós no u *par* (*Obres catalanes de Moner, 104, 24, s. XVIa*)

Les similituds amb les construccions impersonals sense datiu també es posen de manifest en el cas de la concordança gramatical entre el verb analitzat i el subjecte de

⁹ La manca de concordança és estranya, ja que fins i tot l'atracció gramatical es pot produir si la subordinada és copulativa i l'atribut va en plural, malgrat que el subjecte siga gramaticalment singular: *e açò apparen ésser dues coses contràries?* (*Quesits e perquens, 121, 7, s. XVb*). També és cert que el SN implicat en l'exemple (24c), *totes les coses*, podria interpretar-se no com un subjecte d'una passiva reflexa de la subordinada i alhora d'*apparer*, sinó com un complement directe d'una impersonal amb *se*; circumstància que l'alliberaria de la concordança amb *apparer* (cf., però, la nota 12).

¹⁰ Alsina (2002: 2409), per al català actual, indica que amb datiu aquesta mena de construccions no admeten un infinitiu simple amb verbs que no siguem de percepció o de canvi d'estat mental, de manera que un exemple com el de (26b), amb *ésser*, o com el de (26c), amb un verb d'acció (*fer, donar, etc.*) serien inviàbles. En canvi, en la llengua antiga són habituals les subordinades amb infinitiu simple amb aquesta mena verbs. Per un altre costat, Alsina (2002: 2397) apunta que la presència de la preposició *de* com a nexa només és possible si la construcció és amb datiu. Aquest comportament sembla donar-se també en la llengua antiga; de fet, en les construccions analitzades més amunt sense datiu, no hi hem trobat cap ús amb *de*.

l'oració subordinada. Com abans, s'ha generalitzat la concordança amb el subjecte de la subordinada d'infinitiu (28a), però resulta estranya aquesta concordança amb el subjecte de l'oració subordinada amb verb finit, com ara a (28b):

- (28) a. de manar expedir les causes que li *parran* més convenir (*Corts generals de Montsó*, 602, 21, s. XVIb)
 b. en lo loch mateix deu preposar les cosses que li *parran* se deuen preposar per hùtil de la confraria (*Speculum prioris*, 376, 15, s. XVb)

b) Amb *aparer*:

Els exemples de (29) il·lustren estructures paral·leles a les de *parer* amb una subordinada finita, llevat del cas del nexa *si*, que no l'hem documentat amb *aparer*:

- (29) a. E dix que no li *apar* que'n Muntaner hi fos contre nagú d'èls (*Un llibre reial mallorquí del segle XIV*, 269, 4, s. XIVb)
 b. E me *apar* sia pus útil a la vil·la viure com aveu viscut (*Manual de consells de Gandia a la fi del segle XV 1*, 59, 8, s. XVb)

L'esquema es torna a repetir si ens fixem en els usos amb una subordinada d'infinitiu (30):¹¹

- (30) a. estimant-lo no-l conaguí, mas en altra part me *aparec* haver-lo vist (*Corbatxo*, 17, 7, s. XIVb)
 b. La vostra natura me *apar* ésser unida ab antic hàbit de plor (*Tirant lo Blanch*, 589, 20, s. XVb)
 c. a la ora deguda tornarem, en la qual cosa m'*apar* de aver gran part de plaer e de profit (*Decameró 1a part*, 74, 17, s. XVa)

El nostre corpus no recull cap exemple d'aquest tipus amb el pronom *ho*. Quant a la concordança, la solució general sol ser la concordança d'*aparer* amb el subjecte de la subordinada d'infinitiu (31a),¹² però a vegades hi ha algun ús vacil·lant, com ara a (31b). No hem documentat en el corpus casos de concordança amb el subjecte de la subordinada finita (cf. 28b).

- (31) a. car lo donador no deu donar coses que sien de poca condició, mas donar coses que *apareguen* a les gents ésser gran stima hí floresquen en honor e fama (*Tirant lo Blanch*, 570, 25, s. XVb)
 b. Com donchs, a mi *aparegués* Clement e sos successors ésser legítims vicaris (*Lo Somni*, 142, 24, s. XVa)¹³

c) Amb *apparer*:

La forma *apparer* mostra uns usos sintàctics similars als de les dues formes verbals anteriors. Amb una subordinada finita, trobem exemples amb el nexa *que* (32a), sense el nexa *que* (32b), i amb *si*, en entorns exclamatius (32c). En el cas de les subordinades no

¹¹ A (30c) tornem a tenir una mostra de la presència de la preposició *de* davant de l'infinitiu. Encara que es podria sospitar que la presència de la *de* és una interferència de la traducció catalana de l'obra italiana, com ja hem advertit a la nota 10 i recollim a l'exemple (26c), aquesta solució també és plenament viable en tota la llengua antiga, encara que no tan freqüent com la que no duu preposició.

¹² En algun cas, l'atracció morfològica pot afectar fins i tot la relació entre el verb *aparer* i el complement directe de l'infinitiu: *com erbas variables e flors en l'antrada, m'eren aparegudes veure* (*Corbatxo*, 15, 21, s. XIVb)

¹³ Convé advertir que aquesta vacil·lació no es pot associar necessàriament al fet que el subjecte de l'infinitiu no apareix precedint el verb principal, ja que exemples com els següents amb el verb *apparer* contradirien aquest fet: *On, apparen totes les coses moure-s entorn* (*Quesits o perquens*, 99, 18, s. XVb); *terçament apparien ésser estats fets troços dels membres de sa persona* (*Epistolari de la València Medieval I-4*, carta 160, 9, s. XIVb).

finites, el documentem solament amb infinitius simples (33). El corpus, però, no inclou, en aquesta mena de construccions, casos de pronominalització amb *ho*.

- (32) a. Per què *appar* al dit Johan que jaccessia ell no puxa hó deja haver lo salari que·ls dits altres bons hòmens han haüt (*Manual de consells 1378-1379*, 123, 1, s. XIVb)
 b. li declarà lo que el (*sic*) dit senyor *appar* se degué fer (*Documents de la Cancelleria d'Alfons el Magnànim*, doc. 21, 10, s. XVa).
 c. *Appar*-nos si és açò benignitat! (*Sermons de St. Vicent VI*, 248, 19, s. XVa)
- (33) que·ns ha *apparegut* no poder fer altra cosa, ab descàrrech de nostra consiència (*Corts generals de Montsó*, 184, 15, s. XVIb)

Finalment, quant a la concordança, s'adopta la solució més habitual en aquest tipus de construccions impersonals: *apparer* no concorda amb el subjecte plural de la subordinada si el verb d'aquesta és finit, però sí que ho fa si és no finit. En aquest darrer cas, esporàdicament pot haver-hi vacil·lació (34a vs. 34b):

- (34) a. bé m'*apparien* ésser stats hòmens de gran magestat e alta dignitat (*Memorial del pecador remut*, 158, 30, s. XVa).
 b. ý tinguen facultat de llançar les que·ls *apparrà* ésser dolentes (*Corts generals de Montsó*, 514, 28, s. XVIb).

2.3. Les construccions atributives

Més amunt (cf. § 2.1), hem apuntat que els verbs estudiats podien aparéixer amb predicats no verbals sobre la base del sentit etimològic: (4), (8) i (12). Ara, però, ens trobem amb estructures en què el verb adopta un valor clarament modal. Com en les construccions anteriors, tornem a distingir les estructures sense datiu de les que duen datiu.

2.3.1. Sense datiu

a) Amb *parer*:

Les construccions atributives s'utilitzen majoritàriament amb subjectes no oracionals, com ara a (35):

- (35) a. E tot delit sense vós *par* enujós (*Trobes en lahors de la Verge Maria*, 61, 12, s. XVb)
 b. De ací·s trau que lo que Valeriana diu *par* més rondalla que veritat (*Primera part de la història de València*, 83, 27, s. XVIa)

Però també són habituals els usos amb subjectes oracionals, els quals mostren moltes similituds amb les construccions impersonals descrites anteriorment. De fet, hi ha exemples amb subordinades finites, amb nexes (36a) o sense (36b), i amb subordinades no finites (37):

- (36) a. Doncs *par* ver que los ·III· reys magós no·s mogerén de lur tera per vanir veura lo rey (*Les edats i l'epístola de Jesucrist*, fol. 227b, 7, s. XIVb)
 b. lo assessor de diputats digué[é]s al Real Consell que *parie* molt mal entengués la gent feyen contrari a la publicació (*Corts generals de Montsó*, 723, 18, s. XVIb)
- (37) Que *paregué* molt gran offensa no voler oyr semblants persones (*La Germania*, 350, 15, s. XVIa)

b) Amb *aparer*:

Paral·lelament als usos de *parer*, amb *aparer* també hi ha usos atributius amb subjectes no oracionals, que són els més estesos (38), i amb subjectes oracionals (39); encara que, en aquest darrer cas, presenta més restriccions que amb *parer*, com es desprèn de la falta d'exemples en el nostre corpus amb subordinades d'infinitiu.

- (38) a. Ço és quant diu ayçò: “Apar bon menjar e beure” (*Diàlegs de St. Gregori*, fol. 63v, 25, s. XIVa)
 b. lo pa és més dur e sech, tant torna o *apar* més blanch (*Quesits o perquens*, 82, 7, s. XVb)
- (39) a. E *apar* bé que axí sia (*Lo Somni*, 62, 6, s. XVa)
 b. per lo que *apar* molt rahonable se facen molts regosijos (*Corts generals de Montsó*, 292, 11, s. XVIb)

c) Amb *apparer*:

El comportament d'*apparer* és sintàcticament semblant al d'*aparer*: possibilitat d'aparéixer amb subjectes no oracionals (40), però molt més restrictiu si hi ha un subjecte oracional (41), ja que tampoc no documentem casos amb infinitiu.

- (40) a. e *appar* hom de poca valor, pobre e de poc recapte (*Epistolari de Ferran I d'Antequera*, carta 529, 25, s. XVa)
 b. Mas que axí sia que la manera sia cautelosa e falsa, *appar*-ho per ço car allò no u atorga la comunitat (*Dotzè del Crestià la part, vol. I*, 134, 4, s. XVa)
- (41) a. Per què los qui han mala vista scriuen letres petites, e *appar* erròneu que aquells qui veen mal scriguen tals letres com los que y veen bé? (*Quesits o perquens*, 210, 1, s. XVb)
 b. per lo que no *apparexerie* bé se-ls demanàs gràcia de poch cosa (*Corts generals de Montsó*, 70, 23, s. XVIb)

2.3.2. Amb datiu

a) Amb *parer*:

Presenta un comportament sintàctic similar a les estructures corresponents sense datiu. Podem trobar-lo amb subjectes no oracionals, solució majoritària (42), i amb subjectes oracionals. En aquest segon cas, es documenta tant amb subordinades de verb finit (43), com amb subordinades de verb no finit (44).

- (42) a. E dien que a vós *par* bo (*Llibre dels fets del rei en Jaume*, fol. 181r, 18, s. XIVa)
 b. Que aquesta dolor vostra als miradors *par* poca, e a mi, és tan gran (*Vita Christi de Villena*, 279, 10, s. XVb)
- (43) per què no-m *par* segura cosa que vós retats lo castell al cavaller (*Llibre de Sancta Maria*, 262, 23, s. XIVb)
- (44) a. lo menor peccat lur los *par* aver seguit l'apetit de la luxúria (*Corbatxo*, 42, 11, s. XIVb)
 b. Bé em *par* d'escriure a vostra beatitud cossas li han de plaure (*Cartes triades dels Borja 2*, carta 12, 6, s. XVb)

b) Amb *aparer*:

Per bé que la utilització d'aquesta forma verbal en aquest tipus de construccions és més inusual que amb *parer*, podem il·lustrar exemples que posen de manifest una vegada més l'alternança verbal. Els casos de (45) corresponen a usos amb subjecte no oracional; i els de (46-47) amb subjecte oracional: (46) amb el verb en forma finita i (47) amb el verb en forma no finita.

- (45) a. Lo dels consellés no eren tants ni tan lusidos. *Aparagué*-li tot molt bé (*Diari de Frederic Despalau*, 158, 14, s. XVIb)
 b. La dona se adobave per ço que a son merit *aparegués* bella, e que n'agués plaser (*Llibre de meravelles III*, 76, 22, s. XIVb)
- (46) a. Y tot temps que *aparegués* bé als brassos que-s tractàs (*Corts generals de*

Montsó, 481, 17, s. XVIb)

b. en lo que millor los *aparexerà* se haien de distribuir (*Corts generals de Montsó*, 291, 29, s. XVIb)

(47) a. E encara que a vós *aparegua* dura cosa e stranya ésser subjutgat al jou de amor (*Tirant lo Blanch*, 479, 6, s. XVb)

b. E, hoït açò, gran cosa *aparech* al Rey de deure-lo-li donar (*Decameró 1 part*, 269, 27, s. XVa)

c) Amb *apparer*:

També pot aparèixer amb subjectes no oracionals (48) i amb subjectes oracionals (49-50). En aquest segon cas, malgrat que pot alternar amb les altres formes en els diferents contextos sintàctics descrits, té una aparició més escadussera que *aparer* i sobretot que *parer*.

(48) a. car ton cor me *appar* assats inclinat de voler-la per a tots temps servir (*Memorial del pecador remut*, 185, 27, s. XVa)

b. Emperò, fahent, senyor molt poderós, *appar* a mi e a mon consell pus costós (*Epistolari de Ferran I d'Antequera*, carta 35, 30, s. XVa)

(49) a. Assats pot *apparer* manifest a tot sà entenent que pena és conversar entre moros (*Epistolari de la València medieval I-5*, carta 62, 16, s. XVa)

b. refferint com en dit stament los *apparexeria* bé e convindria se anomenàs huna persona de quiscun estament (*Corts generals de Montsó*, 127, 7, s. XVIb)

(50) rahonant sobre aquesta matèria, al dit senyor *apparria* primo faç expedient poder-se levar tot obstacle en los fets del reyalme (*Documents de la Cancelleria d'Alfons el Magnànim*, doc. 21, 52, s. XVa)

2.4. Altres usos sintàctics

L'ús alternant de totes tres formes verbals no es deté en aquestes construccions bàsiques que acabem de descriure, sinó que abraça altres usos més o menys gramaticalitzats. En primer lloc, convé advertir que el significat més pròxim a l'etimologia desenvolupa una forma pronominal amb el clític *se*, que manté l'estructura sintàctica intransitiva de caràcter locatiu i és parafrasejable per 'manifestar-se o mostrar-se': *parer-se*, *aparer-se*, *apparer-se*.

(51) a. los uns moren de febre, la qual defora no-s *par* ni-s demostre e dintre creme e art lo cor (*Regiment de preservació de la pestilència*, 55a, 30, s. XIVb)

b. aquella han davant vós provade e sentència obtenguda, segons se *apar* stesament en los presents actes (*Diplomatari de la Vall d'Andorra 3*, carta 74, 50, s. XVb)

c. nengun defalliment en algun dels lochs damunt dits no-s puga *apparer* (*Ordinacions de la Casa i Cort de Pere el Cerimoniós*, 63, 6, s. XIVA)

És molt estrany, en canvi, que aquest valor tinga un ús transitiu. De fet, en tot el nostre corpus només hi apareix el cas de (52), amb *apparer* (no pronominal), documentat en la traducció de la versió llatina del *Cànon d'Avicenna*.

(52) axí quant lo rey de dins és lunny, desarmat e no és aparellat de pendre ses armes, són senyals que *apparen* que'l rey que guarda és vençut e lo contrari d'açò és senyal que l'enemich deu ésser vençut (*Cànon d'Avicenna*, fol. 81v, 7, s. XIVb)

Dins ja de les accepcions de sentit modal, convé apuntar un parell de construccions relacionades amb les impersonals. Per una part, observem l'aparició de *parer* i *aparer* (no hem documentat exemples amb *apparer*) formant part d'estructures impersonals de caràcter temporal:

(53) a. e en aquesta manera stigueren tant fins que *parech* temps a la reyna de anar

dormir (*Decameró 1a part*, 26, 25, s. XVa)

b. e com temps li *aparech* li mostrà que havia tota la sua intenció complidament entesa (*Decameró 1a part*, 433, 6, s. XVa)

Per una altra, hem d'esmentar les impersonals del tipus representat a (54), amb un subjecte constituït per un pronom interrogatiu, un datiu i un adjunt que indica la font sobre la qual es pregunta. En aquesta mena de construccions, en què el predicat assoleix un sentit similar al de 'opinar', el nostre corpus arreplega fonamentalment exemples de *parer* (54a), encara que esporàdicament també hi ha algun cas d'*aparer* (54b), però no d'*apparer*:

(54) a. demanats als vostres hòmens de mar què·ls *par* d'acò que yo dich (*Crònica de Muntaner*, fol. 25va, 17, s. XIVb)

b. Què t'*apar* de Emília, muller del primer Scipiò Africà, [...]? (*Lo Somni*, 240, 8, s. XVa)

També resulten especialment significatius els usos en què el verb passa a formar part d'estructures que podríem qualificar ja d'idiomàtiques, perquè esdevenen fórmules més o menys fixades que s'utilitzen per a modalitzar el discurs. Ens referim a expressions com: *segons (que) + (datiu) + parer/aparer/apparer*.¹⁴

(55) a. axí com aquella la qual, segons *par*, no ha franc arbitre, ans és sotsmesa a ordinació (*Epistolari de Ferran I d'Antequera*, carta 578, 46, s. XVa)

b. Per què, vós, amic, segons que *apar*, no sabets les condicions ni la manera (*Disputació dels cinc savis*, 93, 24, s. XIVa)

c. per demostrar que aquell havia vera carn humana, segons *appar*, e axí ho dien los doctors (*Memorial del pecador remut*, 107, 12, s. XVa)

Els verbs que analitzem posen de manifest un increment del grau de subjectivització quan s'utilitzen en entorns en què la mera forma verbal comporta una valoració positiva dels fets que s'enuncien sense necessitat de fer explícit un atribut. Es tracta d'exemples com els de (56), generalment amb un datiu i sovint emmarcats en un context condicional (56a), però no necessàriament (56b-c), en els quals el verb adquireix el sentit de 'convenir, paréixer bé, resultar beneficiós':

(56) a. Fon clos hajen mostra de forment. E si *par* als justícia e jurats, que·l compren fins al for dels dits ·XXXXI· sous (*Manual de consells de Gandia a la fi del segle XV I*, 181, 18, s. XVb)

b. Si algú, estant en alguna Iglésia retirat, fa offici de i xir de aquella y de tornar quant li *apar*, servint-se de la Iglésia per fer més mal i xit de aquella, se li tanquen les portes (*El sínodo del bisbe Baccallar*, 332, 1, s. XVIb)

c. o lo termini que a vostres senyories y mercès los *apparega* (*Corts generals de Montsó*, 97, 19, s. XVIb)

Aquest valor afecta estructures més o menys gramaticalitzades com les de (56), però també penetra des del segle XV, i sobretot a partir del XVI, en les construccions sintàctiques impersonals prototípiques vistes a l'apartat 2.2:

(57) a. *Ha-m paregut* donar-ne avís a vostra senyoria (*Cartes triades dels Borja 2*, carta 21, 13, s. XVb)

b. *Aparagué* al consistori enviar a València Noffre Burguera, diputat militar, a Ses Magestats per a dar·los norabona de son casament (*Dietari de Frederic Despalau*, 169, 9, s. XVIb)

¹⁴ Són variants formals d'aquestes expressions, estructures del tipus *de la manera que/ en lo que/al que + (datiu) + parer/aparer/apparer: Pareixia bé que ó prenguesen de la manera que·ls paregués* (*Vint processos criminals de la Ribera 1611-1666*, 2, 147, 38, s. XVIIb); *En lo que·ns par, devien molt considerar y procurar també que·s escrivís molt escaridament* (*Corts generals de Montsó*, 427, 11, s. XVIb); *Y al que aparexia, no estave a son gust* (*Llibre de Solemnitats de Barcelona 7*, 54, 4, s. XVIb).

c. en que delliberassen si-ls *apparia* en la forma susdita de regosijar dita festa (*Corts generals de Montsó*, 265, 6, s. XVIb)

Finalment, volem destacar l'aparició d'una nova accepció; en aquest cas, només documentada amb la forma *parer*. Es tracta de l'adquisició del sentit de 'ser similar a', el qual pot mostrar-se tant amb la forma no pronominal (58a) com amb la pronominal (58b):

- (58) a. maravell-me que-m repreneques, perquè la tua fi més *par* a les mies obres que no a tes paraules (*Obres catalanes de Moner*, 141, 6, s. XVIa)
 b. li fo semblant que él anch no vaés fambre *se par* de bautat (*Questa del sant grasal*, fol. 54vb, 3, s. XIVb)

3. Anàlisi quantitativa contrastiva

Un repàs de la descripció detallada que hem dut a terme en els subapartats anteriors ens permet concloure que, a grans trets, les tres formes verbals es manifesten com a sinònimes, ja que poden ser seleccionades i alternar en pràcticament tots els contextos sintàctics descrits. De fet, només l'ús intransitiu en què el verb adquireix el sentit de 'ser similar a' és exclusiu d'un sol verb: *parer* o *parer-se*.¹⁵

Malgrat aquestes coincidències semàntiques i sintàctiques, ens hem de preguntar si realment és possible parlar d'una sinonímia absoluta, això és, en peu d'igualtat entre les tres formes. Més amunt, ja hem anat apuntat algunes preferències en la selecció verbal, com ara el fet que, en les construccions de sentit locatiu, la forma *parer* no manifesta tanta varietat estructural com *aparer* i *apparer*; o que, en les construccions atributives, siga *parer* el verb en què es documenten més possibilitats sintàctiques. Però, sense un estudi quantitatiu dels usos de *parer*, *aparer* i *apparer*, no podem determinar si es preferia alguna de les tres formes. En aquest sentit, a continuació realitzarem una anàlisi quantitativa de les tres formes verbals en tres construccions bàsiques: les de caràcter locatiu (locatives i presentacionals, conjuntament), les impersonals i les atributives.

Abans, però, de mostrar-ne els resultats, és convenient apuntar una sèrie de consideracions metodològiques d'aquesta anàlisi. Per raons expositives i d'eficàcia quantitativa, no hi distingirem les subvariables sintàctiques que hem anat mostrant en la descripció dels usos (per exemple, locatives vs. presentacionals, amb datiu vs. sense datiu, amb subordinada no oracional vs. amb subordinada oracional, etc.), ni hi inclourem aquells casos en què la distinció entre construcció presentacional (amb sentit no modal) i impersonal (amb sentit modal) és ambigua (cf. més avall els exemples de 59). Tampoc no s'hi comptabilitzaran els usos descrits a l'apartat 2.4.

És important advertir que l'anàlisi inclou tota la variació morfològica d'aquests verbs, fins i tot els incipients, però encara esporàdics, usos morfològics amb increment incoatiu *paréixer* i *aparéixer* (o *apparéixer*), que s'han consolidat finalment en la llengua actual.¹⁶

Al costat de les variables lingüístiques apuntades, l'anàlisi quantitativa, representada a la taula 1, també tindrà en compte la variació diacrònica. Així, atesa la configuració de textos aplegats en el corpus CICA, distingirem diferents períodes temporals: segle XIII, primera meitat del XIV (XIVa), segona meitat del XIV (XIVb), primera meitat del XV (XVa), segona meitat del XV (XVb), primera meitat del XVI (XVIa), segona meitat del

¹⁵ També s'hi podria afegir el cas de (52), apuntat més amunt com a ús transitiu exclusiu d'*apparer*; amb tot, no el considerem suficientment representatiu, ja que només n'hem documentat un exemple.

¹⁶ En aquest article, per qüestions d'espai, no hi inclourem el seguiment sintàctic i diacrònic d'aquest increment en relació amb les formes tradicionals sense increment; fet que analitzarem exhaustivament en una altra publicació.

XVI (XVIb) i primera meitat del XVII (XVIIa).¹⁷ No es representaran altres variables no lingüístiques com ara la de tipologia textual o la de procedència geogràfica, encara que, quan es comentarà la taula 1, si aquestes adquireixen importància s'hi farà referència.

Els resultats es presenten tenint en compte tres valors: la freqüència absoluta d'un verb/el tant per cent que representa la freqüència absoluta en relació amb els altres verbs/el tant per cent de freqüència relativa. Recordem que la freqüència relativa permet corregir possibles desajusts quantitius produïts per la diferència d'ocurrències de cada període.¹⁸

Els resultats que hem obtingut de l'aplicació dels criteris esmentats apareixen il·lustrats i sintetitzats a la taula 1, de la qual podem extraure la informació següent.

Taula 1

Segle	Locatives i presentacionals	Impersonals	Atributives
XIII			
<i>Parer</i>	5/2,5%/0,0006%	20/100%/0,002%	26/81,3%/0,003%
<i>Aparer</i>	189/94,5%/0,023%	0	5/15,6%/0,0006%
<i>Apparer</i>	6/3%/0,0007%	0	1/3,1%/0,0001%
XIVa			
<i>Parer</i>	0	43/74,1%/0,005%	26/70,3%/0,003%
<i>Aparer</i>	83/64,8%/0,010%	9/15,5%/0,001%	11/29,7%/0,001%
<i>Apparer</i>	45/35,2%/0,005%	6/10,3%/0,0007%	0
XIVb			
<i>Parer</i>	22/8%/0,001%	205/82%/0,016%	105/83,3%/0,008%
<i>Aparer</i>	186/68,1%/0,014%	33/13,2%/0,002%	15/11,9%/0,001%
<i>Apparer</i>	65/23,8%/0,005%	12/4,8%/0,0009%	6/4,8%/0,0004%
XVa			
<i>Parer</i>	13/3,6%/0,0009%	352/78,6%/0,025%	124/66,3%/0,009%
<i>Aparer</i>	127/35,2%/0,009%	28/6,2%/0,002%	16/8,5%/0,001%
<i>Apparer</i>	220/61,1%/0,015%	68/15,2%/0,004%	47/25,1%/0,003%
XVb			
<i>Parer</i>	10/5,8%/0,0006%	300/86,4%/0,018%	188/82,4%/0,011%
<i>Aparer</i>	111/64,9%/0,006%	28/8,1%/0,001%	15/6,6%/0,0009%
<i>Apparer</i>	50/29,2%/0,003%	19/4,5%/0,001%	25/11%/0,001%
XVIa			
<i>Parer</i>	5/5%/0,0007%	339/97,1%/0,051%	95/91,3%/0,014%
<i>Aparer</i>	64/64%/0,009%	8/2,3%/0,001%	5/4,8%/0,0007%
<i>Apparer</i>	31/31%/0,004%	2/0,6%/0,0003%	4/3,8%/0,0006%

¹⁷ La quantitat d'ocurrències (o mots) en català que contenen aquests períodes temporals és la següent: segle XIII, 800.034; segle XIVa, 816.880; segle XIVb, 1.240.874; segle XVa, 1.375.654; segle XVb, 1.640.453; segle XVIa, 661.209; segle XVIb, 809.291; segle XVIIa, 347.411. Convé advertir, però, que el text del *Curial e Güelfa* l'hem inclòs, a diferència del corpus CICA, dins del període de la primera meitat del segle XV, i no en la segona meitat del XV, d'acord amb les dades aportades per Ramos (2012a).

¹⁸ Aquesta dada s'extrau aplicant l'operació següent: es multiplica la freqüència absoluta per 100 i es divideix per la quantitat de mots que contenen totes les obres del període.

XVib			
<i>Parer</i>	5/4,9%/0,0006%	135/53,8%/0,016%	85/54,8%/0,010%
<i>Aparer</i>	85/83,3%/0,010%	85/33,8%/0,010%	46/29,7%/0,005%
<i>Apparer</i>	12/11,7%/0,001%	31/12,3%/0,003%	24/15,5%/0,002%
XVIIa			
<i>Parer</i>	12/17,9%/0,003%	38/82,6%/0,010%	19/95%/0,005%
<i>Aparer</i>	46/68,6%/0,013%	8/17,4%/0,002%	1/5%/0,0002%
<i>Apparer</i>	9/13,4%/0,002%	0	0

Si ens centrem, en primer lloc, en les construccions locatives i presentacionals, la informació més immediata que obtenim és que els usos amb el verb *parer* són generalment minoritaris en relació amb les formes *aparer* i *apparer*. De fet, llevat del període de la primera meitat del segle XVII, en cap període la seua freqüència absoluta supera el 10% dels casos. Crida l'atenció, però, pel contrast, que els documents de la primera meitat del XIV no tinguen usos amb *parer* i que, en canvi, els de la primera meitat XVII siguen més generosos (17'9%) que la resta dels períodes. Siga com siga, les dades apunten que el verb *parer* es manté vigent en l'accepció més pròxima a l'ètim al llarg de tot el període estudiat. Pel que fa a *aparer*, sol ser la solució majoritària en totes les èpoques investigades; de fet, no baixa del 65% dels usos absoluts, cosa que també es posa de manifest en els percentatges més elevats de freqüència relativa. Per la seua banda, la forma *apparer* també supera els usos de *parer*, però sol mostrar-se per sota dels casos d'*aparer*, amb uns percentatges de freqüència absoluta que solen oscil·lar entre 6% i el 35%. Tot i això, crida especialment l'atenció els resultats que hem obtingut de l'anàlisi dels textos de la primera meitat del segle XV, en què la forma *apparer* supera *aparer* (el 61,1% de freqüència absoluta enfront del 35,2%) i obté una freqüència relativa de les més elevades de tots els períodes en aquesta classe de construccions (0,015%).

Pel que fa a les construccions impersonals, la solució majoritària és amb el verb *parer*. Tots els períodes analitzats mostren la preferència per aquesta forma amb uns percentatges de freqüència absoluta que van del 53% al 100%, circumstància que també es veu confirmada per les freqüències relatives. Entre les formes *aparer* i *apparer*, és *aparer* la que generalment ocupa el segon lloc, amb una franja de freqüència absoluta que oscil·la entre el 2 i el 17 per cent i una freqüència relativa molt homogènia (entre el 0,0001 i el 0,0002 per cent), llevat, però, de dos períodes: el segle XIII, que no té exemples, i la primera meitat del segle XVI, que arriba a una freqüència absoluta del 33,8%. En el cas de la forma *apparer*, els percentatges solen ser inferiors a *aparer*, amb dos períodes, el segle XIII i la primera meitat del XVII, sense exemples; però torna a cridar l'atenció, com ja havia passat en les construccions de caràcter locatiu, que en la primera meitat del segle XV hi haja una preferència d'*apparer* sobre *aparer* (15,2% enfront del 6,2% de freqüència absoluta).

En el cas de les construccions atributives, es manté el predomini de la forma *parer* en tots els períodes analitzats en uns percentatges de freqüència absoluta que van del 54'8% al 95%. Generalment, és la forma *aparer* la que secundàriament pot alternar amb *parer*. Però torna a ser significatiu que al llarg del segle XV (segona meitat inclosa), el nombre d'usos d'*apparer* siga superior al d'*aparer*, distribució que es corregeix en els períodes posteriors.

Finalment, una anàlisi global de les freqüències relatives ens permet deduir també que, en línies generals, en el llarg període històric que hem estudiat (del segle XIII a la primera meitat del segle XVII), hi ha una certa estabilitat en l'ús i distribució sintàctica de les tres formes verbals, de manera que totes tres, malgrat el pas del temps, continuen

ben vigents en la llengua escrita. Únicament les dades obtingudes del corpus de textos de la primera meitat del XVII podrien apuntar cap al caràcter obsolet de la forma *apparer* per a elaborar les construccions impersonals i atributives.

4. Interpretació de les dades

La descripció exhaustiva dels usos sintàctics (cf. § 2) i de la seua vigència cronològica (cf. § 3) ens han permés observar que les formes *parer*, *aparer* i *apparer* conviuen plenament des del segle XIII fins al segle XVII i alternen indiferentment, com a formes sinònimes, en totes les construccions bàsiques estudiades. Això no obstant, l'anàlisi contrastiva i quantitativa d'aquests usos posa de manifest que aquesta sinonímia no és completament lliure, ja que està condicionada per unes preferències d'ús relacionades amb el tipus de construcció sintàctica que es pretén elaborar. La forma *aparer*, i secundàriament *apparer*, predomina en les construccions de caràcter locatiu, en les quals conserva l'accepció de 'mostrar-se a la vista'. Per contra, la forma *parer* és la solució triada majoritàriament quan s'elaboren oracions impersonals i oracions atributives, en les quals el sentit del verb ja és modal, 'ésser en aparença'.

Des d'un punt de vista teòric, el fet que coexistisquen diverses formes lèxiques per a expressar el mateix significat i per a realitzar funcions sintàctiques semblants ha estat analitzat des de diferents perspectives metodològiques (cf. Colón 1993, 87-94; Hopper 1991, 22; Hopper i Traugott 1993, cap. 5; Taylor 2002; Divjak 2010; Ramos 2012b). Els estudiosos han remarcat que, després d'un determinat període de convivència, les alternances poden donar lloc a solucions diverses: a) cada element lèxic ocupa o predomina en una territori geogràfic; b) un dels elements afectats pot acabar gramaticalitzant-se i deixar pas a l'altre; c) els elements lèxics deixen d'alternar i esdevenen complementaris, de manera que es produeix una especialització semàntica; d) un dels elements pot acabar percebent-se com a vell; f) factors d'índole sociològica o estilística poden arraconar un (o dos) dels membres i afavorir la consolidació de l'altre.

De fet, bona part d'aquestes solucions apuntades han incidit d'alguna manera en la història dels verbs que ens ocupen. En primer lloc, la sinonímia de les formes llatines *PARERE* i *APPARERE* (cf. Antolí 2012) evoluciona, des dels primers documents catalans i al llarg de tot el període estudiat, cap a un ús complementari, segons el qual les formes *aparer* i *apparer* són les preferides per als usos de caràcter locatiu i *parer* és la solució preferent per als que tenen un sentit modal. Aquesta tendència observada fins a la primera meitat del segle XVII està completament consolidada en la llengua actual, on ha interactuat un altre factor: la modernització morfològica de les formes per mitjà de l'increment incoatiu (*parer* > *paréixer*; *aparer* > *aparéixer*).

D'altra banda, la tendència cap a l'especialització semàntica degué ajudar a evitar els problemes d'ambigüitat com a conseqüència de la polisèmia. La mostra més evident d'ambigüitat es produeix entre les impersonals sense datiu (cf. § 2.2.1) i les construccions presentacionals de caràcter resultatiu amb oració subordinada – representades als exemples (3d), (7d) i (11d) i habituals en llatí i en català antic en la prosa jurídica i en les textos argumentatius. L'ambigüitat és una conseqüència de la possibilitat d'interpretar la construcció i el verb que en forma part o bé en un sentit resultatiu, és a dir, com una asseveració deduïda directament de l'argumentació anterior ('resulta que, es constata que'), o bé en un sentit modal, això és, com una informació procedent d'una font indirecta ('sembla que') (59).¹⁹ Amb tot, els autors medievals van desenvolupar altres estratègies per a diferenciar els sentits, entre les quals destaca l'ús

¹⁹ Recordem que són aquestes estructures de (59) les que hem exclòs de l'anàlisi quantitativa. Per a una proposta d'explicació del pas d'un valor semàntic a l'altre, vegeu Antolí (2012: 71-75).

d'adverbis epistèmics (*manifestament, certament, clarament* o *evidentment*) per a reforçar emfàticament el valor de veritat i de font directa de l'asseveració (60).²⁰

- (59) a. e vengueren de continent a mi e-m feren relació davant mon consell largament de ço que ells havien fet. Per la qual relació, senyor, *parria* que la reyna de Nàpols, axí com aquella la qual, segons par, no ha franc arbitre, ans és sotsmesa a ordinació e voler d'altres no volgué confermar ne ratificar los capítols del matrimoni ja fermats (*Epistolari de Ferran I d'Antequera*, carta 578, 46, s. XVa)
 b. E certa cosa és que sen Jacme morí per martiri, e sen Johan morí en pau. Per ayçò, donques, *apar* que martiri pot ésser sens manifesta passion (*Diàlegs de St. Gregori*, fol. 52r, 24, s. XIVa)
 c. E puys segue-se en lo text del dit propheta: "No ha pus dolorosa cosa en lo món que la mort del unigènit", per què *appar* que no ha tanta dolor en lo món com en haver agreujada la divinal magestat (*Tractat de confessió*, fol. 68ra, 1, s. XVa)
- (60) quant són més de mals hòmens que de bons, per açò *appar manifestament* que en lo món és major deslayeltat, e leyltat és menor (*Llibre de Meravelles IV*, 26, 24, s. XIVb)

Aquests problemes d'ambigüitat es manifesten amb les tres formes verbals, tal com il·lustrem a (59), per bé que apareixen fonamentalment amb les formes *aparer* i sobretot amb *apparer*.²¹ Es documenten sobretot fins a finals del segle XV, però resulten molt més estranys a partir d'aquest període. Aquest declivi podria estar relacionat amb una percepció de la interpretació resultativa com a antiquada i una consolidació de l'estructura *parer* (i secundàriament, *aparer/apparer*) + oració subordinada amb el valor modal.²²

Per un altre costat, al principi d'aquest article, ens hem plantejat si la forma *apparer* era una variant ortogràfica d'*aparer* o es podia considerar una forma lèxica alternativa. La descripció sintàctica i semàntica dels usos d'*apparer*, juntament amb les tendències d'ús, demostren que en català antic es comporta més com una variant ortogràfica secundària d'*aparer* que no com una forma lèxica independent. De fet, no manifesta ni usos ni tendències sintacticosemàntics exclusius. Sobre la repercussió que pot tenir aquesta interpretació d'*apparer* com a variant d'*aparer* en l'anàlisi quantitativa presentada a l'apartat 3, convé advertir que, en tots els períodes estudiats, l'operació de sumar les dades d'*aparer* i les d'*apparer* no comporta cap modificació en les tendències generals apuntades més amunt: *parer* continua sent majoritari en tots els períodes analitzats en els usos impersonals i atributius.

Una altra qüestió per comentar sobre aquest tema és quina devia ser la raó per la qual els resultats mostren que en la primera meitat del segle XV les formes amb *apparer* predominen sobre les formes amb *aparer*. Aquesta dada, que resulta anòmala dins del comportament general descrit, troba explicació en una preferència estilística en alguns autors de l'època (segle XV) per la forma escrita més pròxima a l'ètim llatí (*APPARERE*). Aquesta tendència es dona sobretot en obres religioses o de caràcter científic o tècnic, enfront de les obres de creació literària, i no sembla tenir una motivació geogràfica. A tall d'exemple, a la taula 2 seleccionem una representació significativa d'aquesta opció estilística sense parar esment en l'ús sintàctic.²³

²⁰ González Mazano (2013: § 2.2) també posa de manifest aquesta estratègia en castellà antic.

²¹ De fet, del segle XIII fins al XVI, amb *parer* només classifiquem com a ambigus 3 casos; en canvi, amb *aparer* 60 i amb *apparer* 95.

²² Com ha indicat encertadament Antolí (2012: 71-75), la interpretació amb sentit modal resulta molt més evident si en la construcció hi és present un datiu i/o el mode de la subordinada és el subjuntiu.

²³ Les xifres representen el total d'ocurrències amb cada forma verbal en les diferents obres que utilitzem com a mostra.

Taula 2

Textos	<i>Parer</i>	<i>Aparer</i>	<i>Apparer</i>
<i>Dotzè del Crestià la part, v. I</i> (segle XVa)	8	8	235
<i>Memorial del pecador remut</i> (segle XVa)	25	1	65
<i>Lo Somni</i> (segle XVa)	10	10	12
<i>Curial e Güelfa</i> (segle XVa)	90	23	1
<i>Tirant lo Blanch</i> (segle XVb)	189	15	0
<i>Històries de les amors de París i Viana</i> (segle XVb)	10	3	0
<i>Lo Somni de Johan Johan</i> (segle XVb)	28	0	0
<i>Quesits e perquens</i> (segle XVb)	4	12	86

Aquesta afecció o costum d'escriure *aparer* amb una ortografia més llatinitzat sembla que, segons les dades del nostre corpus, va perdent vigència en la primera meitat del segle XVII, període en què no hem documentat exemples d'*apparer* en les construccions impersonals i en les atributives. Per tant, de les tres opcions formals que podien alternar sinonímicament, la representada per *apparer* és la primera que esdevé obsoleta.

Un altre dels aspectes que convé apuntar en aquestes relacions sinonímiques, i que caldrà estudiar en profunditat en el futur, és l'alternativa lèxica que apareix ja en català antic quan tenen el sentit modal. Ens referim a l'ús del verb *semblar* o d'expressions semànticament equivalents.²⁴ Els exemples de (61) en són una mostra gràcies al costum medieval de coordinar elements sinonímics:

(61) a. hom li palpa la carn ab la mà *sembla* e *apar* que sien bellugues de foch (*Cànon d'Avicenna*, fol. 93r, 15, s. XIVb)

b. E si a vós, senyora molt excel·lent, *appar* o *dóna vejares* que res no ben fet sia (*Epistolari de la València Medieval II-1*, carta 79, 84, s. XVa)

La semblança formal entre *parer* i *ap(p)arer* i la seua polisèmia podrien ser les responsables de l'arraconament i l'abandó actualment d'aquestes formes a Catalunya en benefici d'un verb més transparent: *semblar*. Per contra, zones més conservadores com el País Valencià, les Illes Balears, el Rosselló i l'Alguer continuen mantenint la solució derivada de la tendència antiga d'especialitzar el verb *paréixer* (< *parer*) per al sentit modal (Alcover i Moll 1985, s.v. *parer*, *aparer*; Coromines 1995, s.v. *parer*).

5. Conclusions

L'estudi detallat sobre els usos sintàctics de *parer*, *aparer* i *apparer* ens ha permès observar alhora la polisèmia i la sinonímia d'aquestes tres formes verbals. D'una banda, hem mostrat que els diversos valors semàntics que comparteixen fan possible l'alternança entre elles en la majoria de les construccions sintàctiques en què poden aparéixer. D'una altra, hem fet veure que aquestes alternances no es manifesten circumscrites a un període limitat de temps, sinó que tenen un llarg abast; de fet,

²⁴ Entre les expressions semànticament similars al sentit modal, podem destacar: *ésser vijares*; *donar vejares*; *ésser semblant*; *ésser de parer que/de*; *donar de parer que* o *ésser en parer que*.

abracen tot el període que hem estudiat: des del segle XIII fins a la primera meitat del segle XVII.

L'anàlisi quantitativa que hem dut a terme demostra que, tot i les alternances sinonímiques, la selecció verbal està marcada per unes tendències que s'han mantingut de manera homogènia en tot el període estudiat: mentre que les formes *aparer* i *apparer* dominen els usos de caràcter locatiu (construccions locatives i presentacionals), en les quals el sentit bàsic és 'mostrar-se a la vista', la forma *parer* és la preferent en els usos impersonals i atributius, on el verb adquireix un sentit de tipus modal, 'ésser en aparença'.

La descripció exhaustiva i l'anàlisi quantitativa particularitzada també ens fan concloure que la forma *apparer* no s'ha d'interpretar com una forma lèxica diferent d'*aparer*, ja que no té usos exclusius significatius, sinó com una variant gràfica i estilística més marcada que *aparer*. La suma dels resultats d'aquestes dues formes enfront de les de *parer* tampoc no modifica les tendències generals d'ús apuntades.

Obres citades

- Alcover, Antoni M. & Francesc de B. Moll. *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Palma de Mallorca: Moll, 1985.
- Alsina, Àlex. "L'infinitiu." Joan Solà, Maria-Rosa Lloret, Joan Mascaró & Manuel Pérez Saldanya eds. *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Empúries, 2002. Vol. III: 2389-2454.
- Antolí, Jordi. "Canvi semàntic i gramaticalització en el sorgiment de marcadors evidencials. Evolució semàntica de PARERE i derivats en el llatí tardà i en el català antic (s. III-XVI)." *eHumanista/IVITRA* 2 (2012): 41-84.
- Bonet, Sebastià i Joan Solà. *Sintaxi generativa catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986.
- Calsamiglia, Helena & Amparo Tusón. *Las cosas del decir. Manual de análisis del discurso*. Barcelona: Ariel, 1999.
- Colón, Germà. *El lèxic català dins la Romània*. València: Universitat de València, 1993.
- Coromines, Joan. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial edicions catalanes/La Caixa, 1995.
- Divjak, Dagmar. *Cognitive Linguistics Research, Volume 43: Structuring the Lexicon: A Clustered Model for Near-Synonymy*. Berlín: Walter de Gruyter, 2010.
- González Manzano, Mónica. *Gramaticalización de los marcadores epistémicos en español* (tesi doctoral). Barcelona: Universitat de Barcelona/Departament de Filologia Hispànica, 2013.
- Hopper, Paul J. "On some principles of grammaticization." Traugott, Elizabeth Closs & Bernd Heine eds. *Approaches to Grammaticalization*. Amsterdam: John Benjamins, 1991. Vol. I: 17-36.
- Hopper, Paul J. & Elizabeth Closs Traugott. *Grammaticalization*. Cambridge: University Press, 1993.
- Morimoto, Yuko & María Victoria Pavón. *Los verbos pseudo-copulativos modales del español*. Madrid: Arco/Libros, 2007.
- Real Academia de la Lengua Espanyola (RAE). *Nueva gramática de la lengua española. Sintaxis II*. Madrid: RAE/AELE, 2009.
- Ramos, Joan-Rafael. "La predicació no verbal obligatòria." Joan Solà, Maria-Rosa Lloret, Joan Mascaró & Manuel Pérez Saldanya. dirs. *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Empúries, 2002. Vol. II: 1953-2016
- . "Usos sintàctics dels verbs copulatiu en el *Curial e Güelfa*". Antoni Ferrando ed. *Estudis lingüístics i culturals sobre Curial e Güelfa*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2012a. Vol. II: 715-742.
- . "Sinonímia i canvi lingüístic: *romandre, restar i quedar*." *eHumanista/IVITRA* 2 (2012b): 21-40.
- Taylor, John R. "Near synonyms as co-extensive categories: 'high' and 'tall' revisited." *Language Sciences* 25 (2002): 263-284.
- Torruella, J., M. Pérez-Saldanya & J. Martines dirs. V. Martines (selecció de textos). *Corpus Informatitzat del Català Antic*. Internet: <<http://cica.cat>> [consulta: juny-setembre 2013].
- Wachtmeister, Fernando. *Evidencialidad. La codificación lingüística del punto de vista*. Estocolm: Stockholms Universitet, 2005.